

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Hittudományi Doktori Iskola

Az Egyház szerepe a mai európai társadalomban

Tanulmány

Készítette: Kallós Péter Pál

Konzulens: Prof. Dr. Kránitz Mihály

Budapest, 2022

Az Egyház szerepe a mai európai társadalomban

Az utóbbi hónapok történései jelentős kérdéseket vetettek fel. Elsősorban olyan erkölcsi témákra gondolok, amelyek sok évszázadon keresztül magától értetődőek voltak még a nem vallásos emberek számára is, az utóbbi évtizedekben azonban úgy érezzük: szinte minden a feje tetejére állt, és már nincs biztos pont. Habár politikának tűnik (legalábbis így állítják be), és politikusok foglalkoznak vele, az egész ügy mélyén ennél jóval több van. Olyan nézetek generáltak vitákat a társadalomban, mely szerint: házasodhatnak-e egymással a melegek, meg lehet-e változtatni a nemünket, mi a család definíciója, lehet-e a gyerekeket a normálistól eltérő nemi identitásra nevelni (egyáltalán mi az a normális, van-e ilyen)? Habár ezeknek a részletes tisztázása az erkölcssteológiára tartozik, és az kellőképpen kidolgozta ezeket a témákat, az egész mélyén sokan így tudnák összefoglalni a problémakört: milyen jogon szól bele a Katolikus Egyház az emberek életébe, hol van a szabadság, ki mondja meg mi a helyes és mi nem az?!

Annál inkább érzékelhető a feszültség, mert mostanában Európában az ezekkel kapcsolatos vitákban csak kevés (és többnyire elég „halk”) egyházi reagálás történt, legalábbis ami átment a köztudatba vagy a médiába. Nézve az elmúlt évek társadalmi eseményeit, a politikusok állásfoglalását, egyre többen vannak, akik demokráciát hirdetnek, azonban ezt a fogalmat eltorzítva. Úgy értelmezik a demokráciát (vagyis a „népuralmat”), mintha mindenről lehetne szavazni, bármit megváltoztathatna a többségi döntés, és az egyedüli mérce csak és kizárólag az ember lenne, aki önmagát teszi meg legfelsőbb fórummá. Még konkrétabban: a megválasztott állami vezetőség a demokrácia nevében bármit korlátlanul megtehet-e éppen a szabadság nevében?!

Az Egyház elleni támadások oka

Amikor az Egyház nyilatkozik valamilyen erkölcsi kérdésben, és nem úgy, ahogy az manapság a közfelfogásban divatos, akkor máris támadások célkeresztjébe kerül; az ezek közül az enyhébbek csak ósdinak, maradinak állítják az Egyház erkölcsét, az erősebb támadások viszont ellenséges színben tüntetik fel, mint a haladás és a szabadság ellenségét.¹ Ez nem új keletű; már a kommunista ideológia is ezt terjesztette a kereszténységről (népbutításnak, a vallást a nép ópiumának nevezték Marx óta; ő maga eszerint a vallásban hamis nyugtatást látott, ami az embereket arra készíti, hogy a túlvilág ígéretével

¹ Lásd LEGEZA, L., *Rágalmak és valóság*, Ecclesia, Budapest 2018, 9-22.

nyugodjanak bele a társadalmi igazságtalanságokba²). Viszont a kommunizmus megbukott, rémtettei közismertté váltak; hiába ígért földi mennyországot, tömegek életét tette pokollá az ész nevében (hasonlóképpen, mint a XVIII. század végén a francia forradalom). Mindennek ellenére az emberből nem tűnt el a természetfelettire való vágyakozás, és bizonyos istenhit. Manapság inkább az jellemző, hogy az emberek nagyobb része elismer személyes Istent, de hogy ez az Isten kérjen, vagy elrendeljen bármit, azt már nem hajlandó elfogadni, hanem a vallásosságát maga állítja össze kénye-kedve szerint, sokszor szinkretista módon, más vallási tanokat is belevegyítve a saját hitvilágába.³ Ez ismét nem újdonság, az emberiség tragédiája az eredeti bűnre vezethető vissza, aminek az a lényege: „...olyanok lesztek, mint az istenek, akik ismerik a jót és a rosszat.”⁴ Ez az ördögi kísértés köszön vissza mindig, valahányszor az egyén nem bízik Istenben, és önmaga istene akar lenni. Az üldözések minden korban ott vannak az Egyház működésében: akár szó szerint véresen, akár alattomosan, rágalmozás, hamisság vagy gúnyolódás által.⁵ Ugyanez cseng vissza minden olyan politikai vagy egyéni megnyilvánulásban, ami az Egyház – Istentől eredő – tanítását elveti. „*Ha az evangéliumért akarunk élni, nem várható, hogy minden kedvezően alakuljon körülöttünk, mert a hatalom törekvései és a világi érdekek ellenünk hatnak.*”⁶ –erősíti meg ugyanezt a gondolatvilágot Ferenc pápa.

Amit az „Egyház tanítása” jelent

Amikor bármely hitbeli vagy erkölcsi kérdésben a Tanítóhivatal nyilatkozik, azt úgy nevezzük, hogy az Egyház tanítása, és így is szoktunk rá hivatkozni. Habár az elnevezés teljesen igaz, mégis a mai közfelfogásban nem feltétlenül azt jelenti, ami a valójában ki akar fejezni, már amióta pluralista társadalmakat élünk. A közgondolkodás úgy tekint az Egyház tanítására, mintha az pusztán a pápa, a püspökök vagy éppen a helyi plébános, vagy bizonyos számú hívő katolikus saját magánvéleménye lenne. Márpedig nem pusztán az, csak ezt nehéz érzékeltetni, különösen azóta, amióta a média egy elképesztő információáradatot zúdít az emberre. Szükséges ezért megmagyarázni, hogy az Egyház tanítása valójában Isten tanítása, az Egyház által Isten üzen az emberiségnek.⁷

² Vö. TÖRÖK, CS., *Új ateizmus – új apologetika?* in *Varia Theologica* 12, SZIT, Budapest 2021, 132.

³ Vö. GÁL, P., *A New Age keresztény szemmel*, Marana Tha, Budapest 2016, 246.

⁴ Ter 3, 5.

⁵ Vö. FERENC PÁPA, *Gaudete et exsultate (apostoli buzdítás)*, 94, SZIT, Budapest 2018, 51.

⁶ FERENC PÁPA, *Gaudete et exsultate (apostoli buzdítás)*, 91, SZIT, Budapest 2018, 51.

⁷ Vö. LG 12.

Izrael történetében az Egyház előképét látjuk, hiszen Isten azért választott ki egy népet, hogy általa majd minden népet üdvösségre vezessen.⁸ Maga a nép ennek a szövetségekötéskor és utána került tudatába, amikor saját maga tapasztalta meg a Tízparancs és egyéb törvények kinyilatkoztatását.⁹ Ez még jobban érezhetővé vált, amikor kitűnt, hogy más, ún. pogány népeknek milyen rossz, még a józan ésszel is ellenkező erkölcsi lehetnek; óvva int Mózes ezeknek a követésétől.¹⁰ Ahogy pedig halad előre a Kinyilatkoztatás története, egyre inkább világosabbá válik az erkölcsi rend, és tisztázódnak le kérdések. A Zsidókhoz írt levél így foglalja össze a legtalálóbban az igazság kötelező voltát: *„Ha ugyanis már az angyaloktól meghirdetett tanítás annyira kötelező volt, hogy minden törvényszegés és engedetlenség elvette méltó büntetését, hogyan menekülhetnénk meg mi, ha semmibe vesszük azt a mérhetetlen üdvösséget, amelyet először az Úr hirdetett, azután a fültanúk megszilárdítottak köztetek, az Isten pedig különféle jelekkel, hatalmas csodákkal, és a Szentlélek tetszése szerint osztogatott adományaival igaznak bizonyított.”*¹¹ Már Krisztus is önmagát nevezte útnak, igazságnak és életnek; vagyis nála van a teljes igazság, ami mérce mindenki számára.¹² Amikor az ítéletről beszél, találóan úgy fogalmaz, hogy aki nem hisz benne, azt éppen az igazság ítéli el, vagyis a hitetlenkedő önmaga veszítet okozza.¹³ Az Egyház pedig tudatában volt: amit hirdet, az Istentől ered, ezért igaz. Szent Pál így fogalmaz: *„... amikor az Isten szavát hallottátok tőlünk, nem úgy fogtátok fel, mint emberi tanítást, hanem mint az Isten szavát, ahogy valóban az is.”*¹⁴ Ezzel az idézettel lehet talán a legjobban összefoglalni tanulmányunk mondandóját; az Egyház ezt a küldetést folytatja – isteni tekintéllyel és tudással - minden körülmények között. És mai európai társadalom ezt szeretné a leginkább elvitatni tőle. Teszi ezt oly könnyedén, hiszen állami szempontból vallásszabadság van; senkit nem kötelez állami törvény semmilyen hitre, bárki lehet bármilyen vallású vagy éppen ateista, ezeket bármikor váltogathatja is kedve szerint, ezért az európai állami berendezkedések alkotmányai és törvényei nem tudnak szilárd alapon állni. Azonban próbálják a vallásos emberek jogait bizonyos szempontból védeni, mert ez elősegíti a közrendet; ezt mindenképpen jónak kell értékelni, szemben pl. a diktatúrákkal.

⁸ Vö. LG 9.

⁹ Vö. MTörv 4, 5-8.

¹⁰ Vö. MTörv 18, 9.

¹¹ Zsid 2, 2-4.

¹² Vö. Jn 14, 6.

¹³ Vö. Jn 16, 8-11.

¹⁴ 1Tessz 2, 13.

A „nyílt társadalom” jelentése

Az ún. „nyílt társadalom” eszméje (ami tőlünk nyugatabbra egyre divatosabb) még ennél is inkább ki akarja zárni az abszolút igazság létét, és ami sok száz éven keresztül magától értetődően jó vagy rossz volt (legalább) a köztudatban, azt felforgatja. Ennek a fogalomnak pontos definíciója nincs; nemzetállamok feletti, multikulturális gondolkodásmód, viszont határozottan és lényegileg elutasítja bármely érték kizárólagosság tételét.¹⁵ Relatívvá teszi a családdal, a szerelemmel, a vallással kapcsolatos elképzeléseket, holott ezekre van isteni útmutatás a Kinyilatkoztatásból, amit az Egyház őriz és továbbad, és ezt nem szabadna relativizálni.¹⁶ Mivel az állami berendezkedések nagy része „semleges” világnézet alapján ténykedik (vagyis nem foglal állást egyik vallás mellett sem kizárólagos módon), így hivatkozhatnak „humanitárius” alapelvekre, személyiségi jogokra, valamiféle erkölcsre, de istenhit nélkül ezeknek nincs megkérdőjelezhetetlenül szilárd alapja. Nemzetközi egyezmények, különféle jogi megfogalmazások nagymértékben vannak, amelyek próbálnak bizonyos egyensúlyokat fenntartani az egyes társadalmi csoportok között, de ezek a mi szempontunkból nézve nagyon gyenge lábakon állnak.¹⁷ Így fordul elő, hogy a szabadság, a tolerancia, az elfogadás nevében alapvető erkölcsi alapelveket kétségbe vonnak, és az egyéni választás függvényévé teszik. Vagyis egy kettősség áll fenn: habár a hívő katolikus számára tény és való az Egyház által hirdetett hit és erkölcs valósága, ezt ráerőltetni senkire sem lehet – mert belső, vallásos, lelkiismereti meggyőződésről van szó.

Ez a „nyílt társadalom” eszméje valójában azt próbálja elérni, hogy a különféle kultúrák, népcsoportok és vallások között békesség legyen, de egyik se állíthassa saját magáról, hogy csak az a jó, amit ő tesz, és ne kritizálja a többit. Hivatkoznak toleranciára, világbékére, elfogadásra, mint nemes gesztusokra, és sokszínűsége, amik építik a társadalmat. Kétségtelen, hogy ebben a gondolatmenetben van komoly érték, hiszen a kereszténység is békességre és a közjóra törekszik.¹⁸ A kultúrákban található jókat is értékeli, és próbálja önmagába beépíteni.¹⁹ Éppen ezért viszont nehéz észrevenni, sőt, az egész buktatója, hogy ez által tagadja az objektív igazság tényét, a Kinyilatkoztatás megfellebbezhetetlen szerepét, és az Egyház egyedül üdvözítő voltát. Ez a szellemi áramlat a

¹⁵ <https://www.origo.hu/tudomany/20170508-a-nyilt-tarsadalom-teoriaja-ideologiai-urugy-a-nemzetallamisag-elleni-politikai-harcban.html> (A kutatás ideje: 2022. 04. 04.)

¹⁶ Vö. UR 3.

¹⁷ Lásd ZANZUCCHI, M. (szerk.), *Hatalom és pénz – A társadalmi igazságosság Ferenc pápa szerint*, Új Város Kiadó, Budapest 2019, 44-46.

¹⁸ Vö. GS 26.

¹⁹ Vö. LG 17.

Katolikus Egyházat is beállítja a többi vallás vagy világnézet sorába, kb. mint egy szabadon választható hobbit. Következik ez a „szabadság” fogalmának torz értelmezéséből, mert úgy fogja fel, hogy ami másnak nem okoz rosszat (de hát mi a rossz?! – ez is teljesen relatívvá válik), az megengedett, abba senki nem szóljon bele.²⁰ Pedig ezt nem lehet ennyire leegyszerűsíteni, mert a szabadság nem jelent teljes függetlenséget, korlátlanúságot,²¹ még úgy sem, hogy a társadalmak előírják és (akár büntetéssel is) betartatnak külső törvényeket.

Természetesen az Egyház is védi a vallásszabadságot, és hirdeti: senkinek nincs joga a másik embert lelkiismereti meggyőződése ellenére döntésre kényszeríteni.²² De ez nem jelenthet kényelmes belenyugvást abba, ami a legkellemesebbnek tűnik. Az emberi teremtménynek értelme és szabad akarata van, ebből fakadóan méltósága is, de a szabadság következménye a felelősség; vagyis kötelessége az igazság keresése, és a megismert igazság megvalósítása.²³ Vagyis meg kell találni az egyensúlyt: habár külső kényszer nincs, az igazság megvalósítása egyáltalán nem valami könnyű választás a lehető legkényelmesebb elvek irányába, hanem súlyos feladat; keresni kell Isten irányába, és a felismert igazság megvalósítása bűn terhe alatt kötelező. Viszont a zsinati dokumentum általánosságban beszél, hiszen nem láthatunk bele senki lelke világába, és nem tudhatjuk, ki hol tart. Azonban – mint mi tudjuk – a teljes igazság csak Krisztusban és éppen ezért a Katolikus Egyházban található meg. Itt érezzük a legkomolyabb feszültséget: habár az állami törvények nem köteleznek senkit a lelki fejlődésre (csak bizonyos szabályrendszer külső betartására), mégis isteni törvény alapján ez életre szóló, súlyos feladat.

Az Egyház Tanítóhivatala – az I. Vatikáni Zsinaton (1869-1870) - így nyilatkozik önmagáról: „*Továbbá az isteni és katolikus hit követelménye, hogy higgyük mindazt, amit Isten írott vagy hagyományozott igéje tartalmaz, és az Egyház által akár ünnepélyes határozat, akár az ő rendes és egyetemes Tanítóhivatala útján Istentől kinyilatkoztatott hitigazság gyanánt élénk van adva.*”²⁴ Természetesen a hittudomány másutt részletesen magyarázza az elfogadás mértékét: a dogmákat hittel, az egyéb rendes tanításokat pedig az értelemmel és az akarat vallásos meghajlásával kell elfogadni.²⁵ Ez nem csak a teológusokra, hanem minden katolikus emberre is vonatkozik, sőt valójában minden emberre (csak rajtuk jogilag nem lehet

²⁰ Vö. RATZINGER, J., *Hit, igazság, tolerancia*, Ős-Kép Kiadó, Budapest 2019, 193.

²¹ Vö. NAPIORSKOWSKI, A., *A szabadság teológiája*, in *Vigília* 2021/11, Szekszárd 2021.

²² Vö. *Dignitatis Humanae* 2.

²³ Vö. uo..

²⁴ DH 3011.

²⁵ Vö. KRÁNITZ, M., *Alapvető hittan*, SZIT, Budapest 2019. 508-509.

számonkérni). Vagyis a különféle állami berendezkedések által szabályozott keretek betartásán kívül (ezek külsőleg is ellenőrizhetőek és szankcionálhatóak) a személynek alapvető kötelessége a felismert belső (jónak ítélt) meggyőződésének követése.

Összefoglalva elmondhatjuk: a katolikus keresztény embernek (akár klerikus, akár laikus) a mai világban – Krisztus szavai szerint – a világ világosságának kell lennie.²⁶ Természetesen ez nem könnyű, hiszen rögtön az is szerepel az evangéliumban, hogy „*az emberek jobban szerették a sötétséget, mint a világosságot, mert tetteik gonoszak voltak.*”²⁷ Tehát ez a harc meg fog maradni a világ végéig, de a hívő, jó katolikusnak a létevel, gondolkodásával át kell hatnia a társadalmat, amennyire képes rá. Példát kell adnia, irányt kell mutatnia, mert ez a küldetése, a kötelessége; és ha megteszi, akkor van esély arra, hogy mások a szabadságukat jól éljék meg, és felelősen döntsenek Isten mellett. Nem alkudhat meg az Egyház a látszat-béke kedvéért, hanem a rendelkezésre álló összes eszközzel, és szelíd szeretettel kell törekednie arra, hogy „*minden ember üdvözüljön és eljusson az igazság ismeretére.*”²⁸ – Kallós Péter

Felhasznált irodalom

Biblia, SZIT, Budapest 2016.

A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai, SZIT, Budapest 2007.

FERENC PÁPA, *Gaudete et exultate (apostoli buzdítás)*, 91, SZIT, Budapest 2018.

GÁL, P., *A New Age keresztény szemmel*, Marana Tha, Budapest 2016.

KRÁNITZ, M., *Alapvető hittan*, SZIT, Budapest 2019.

LEGEZA, L., *Rágalmak és valóság*, Ecclesia, Budapest 2018.

NAPIORSKOWSKI, A., *A szabadság teológiája*, in *Vigilia* 2021/11, Szekszárd 2021.

RATZINGER, J., *Hit, igazság, tolerancia*, Ős-Kép Kiadó, Budapest 2019.

TÖRÖK, CS., *Új ateizmus – új apologetika?* in *Varia Theologica* 12, SZIT, Budapest 2021.

²⁶ Vö. Mt 5, 14.

²⁷ Jn 3, 19.

²⁸ 1Tim 2, 4.

ZANZUCCHI, M. (szerk.), *Hatalom és pénz – A társadalmi igazságosság Ferenc pápa szerint*, Új Város Kiadó, Budapest 2019.

<https://www.origo.hu/tudomany/20170508-a-nyilt-tarsadalom-teoriaja-ideologiai-urugy-a-nemzetallamisag-elleni-politikai-harcban.html> (A kutatás ideje: 2022. 04. 04.)